
UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 13 05 02 07 003 0

על ציון ועל מקראיה

שימת עין על דברי ימי התנועה הציונית.

מאת

שאול פינחס ראבינאוויץ (שפ"ר)

הוצאת חברת „אחיאסף".

וואַרשא

בדפוס שולדבערג ושותפו, טוואַרדא № 6

שנת תרנ"ח לפ"ק

Алъ Ціонъ т. е. О Сіонѣ

Соч. Ш. П. Рабиновича

Изд. „Ахіасафъ"

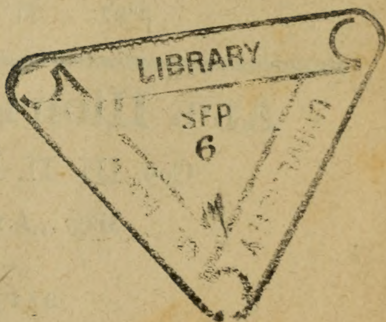
ВАРШАВА.

Типографія Шульдберга и Комп. Твердая № 6

1898.

Дозволено Цензурою.
Варшава, 10 Марта 1898 г.

א.

הראשונות ישמיעונו.

ישראל לא ידע — מה שלעבר
עמי לא התבונן — מה שעתיד לבא.
(ספרי האזינו)

„החוזק וההתמדה" — הם האותות המְסַמנים את כח כל תנועה רבת עלילה בחיק חברה או קבוץ ידוע. אם נשים עין על תולדות אומה או חברה, ונראה, כי מזמן לזמן ומפקידה לפקידה מתעוררת בה תנועה מסוימת ומסומנת בצביונה ותכונתה, אז נדע, כי נובעת היא ממקור חיי האומה ומחויבת היא על פי טבעה ואיכותה. ולא לבד בחברה או באומה ידועה ישנן תנועות מסוג הזה, כי אם גם בחברת כל המין האנושי לארצותיו למשפחותיו נמצא דעות והגיוני־לב, אשר תָּו הַנֶּצַח טבוע עליהם. בתורת תקון העולם (סוציולוגיה) ובחכמת הפילוסופיה המדינית ישנן דעות יסודיות ורעיונות, אשר מימות עולם היו ספונים טמונים בלב יחידי הדורות, ומעת לעת הם מתעוררים ומתפרצים לצאת על פני חוץ. ובהִגָלותם הם מחוללים תנועות רבות העליליה בחיק כלל האנושי או בקבוץ ידוע. בהתגברות הדעות והלמודים האלה והתפשטותם עלולים הם לשנות פני החברה האנושית ולכבוש לפניה דרכים חדשים, אשר לא דרכה בהם עד כה, אם תנאי המקום והזמן מכשירים אותה לשנויים עקריים. הרעיונות וההגיונות, שֶׁתָּו הנצח טבוע עליהם, זה דרכם להיות שטים בחללו של עולם האנושיות ולהִגָלות לפעמים גם לרגלי סבות קלות הערך בהשקפה ראשונה. אולם בכל היות הרעיונות האלה נשואים על כנפי הרוחות הנושבות בעולם, הנה רוח היום איננו רוח החיוני שלהם, כי גם בהִבָּטֵל הסבות הקרובות, אשר למראה עין נשפוט, כי הן קראו אותם לאור עולם, גם אז לא תאבדנה הדעות האלה מתוך הקהל אבדה עולמית; באשר כי הדעות האלה הן משרש נשמתה של האומה או החברה, ובלעדיהן חייה אינם חיים. הדעות האלה זה דרכן להִגָלות בצורות שונות, ולפרקים

גם מתלבשות בטלית שאולה ובצורה שאינה הולמתן. אך גם אז אותותיהן לא תנכֵּרְנָה, והשקפה קלה דַיָה לברר האֹכל מן הפסולת ועצם הרעיון בטהרתו מקליפתו וחלקיו הטפלים.

להסביר הדברים נקח למשל יסוד אחד מיסודי תורת משה, אשר זה כמאה שנים הוא נחשב ליסוד היסודות בתקון העולם ותורת הנמוסים, אם לא כתנאי מחויב, אך בכל אופן כתכלית נכבדה שאליה תשאף הפילוסופיה המדינית. הננו מכוונים לתורת הַשִּׁוְיון של כל בני האדם לפני כסא המשפט והנמוס, התורה הכלולה בדברי הכתוב: מִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם, כפירוש חכמינו: „משפט השוה לכלכם"; כְּאֶזְרָח מִכֶּם יִהְיֶה לָכֶם הַגֵּר הַגָּר אִתְּכֶם וְאָהַבְתָּ לוֹ כָּמוֹךָ. כל המחוקקים ובעלי הנמוס מודים, שיסוד התורה הזאת צריך להיות יסוד כל התורות המדיניות ולקָו ומשקֹלת בהדינים שבין איש לאיש ועם לעם. אך למיום שנתבשרה הדעה הזאת לפני שלשת אלפים שנה עד היום היא עולה ויורדת, מתגלה ומתעלמת ומקבלת תמונות שונות ופרצופים משונים. כחזון לב ומגַמַת נפש שואפים אליה כל גבורי הצדק וכל אדירי משפט ואמונה, ששתלה ההשגחה בכל דור. הדעה הזאת לא יצאה לפעלה עד היום, אך האנושית כלה לא תדע שלום בעצמותיה ומנוחה שלמה בחלקיה ואבריה, עדי תהיה האמת שנתבשרה לראשונה בתורת משה לפני אלפי שנים לאבן פנת בנין החברה ושלטת בכל מרחבי הישוב האנושי.

חֹק ומשפט אחד לכל הדעות האלה, אשר תָּו הנצח טבוע עליהן, כי בכל הפרצופים והתמונות שהן מתלבשות בהן, שבות הנה על תקופתן, וכגלגל הן חוזרות בעולם לשוב אל המקום אשר יצאו משם: „זרוק חוטרא באוירא אעיקריה קאי". וכן הדבר בכל רעיון יסודי בחברה או באומה, כי ישוב לעצם טהרתו נאזר בגבורה בשובו לצורתו הראשונה ומקורו הראשון.

גלגל החוזר בעולמו של ישראל הוא רעיון הגאולה או התחיה הלאֻמית. רעיון חי נושא את עצמו, מחזק ומחיה את כל חלקי האומה הפזורה מראשית תקופת הגלות עד הנה הוא הרעיון הנודע זה כעשרים שנה בשם „חבת ציון", והיום קראו לו „ציוניות". — שני השמות האלה באמת נרדפים הם, ואין לשניהם אלא כוונה אחת — שהיא „חבת ציון", הרגש המוטבע בנפש הלאֹם. זאת „חבת ציון" הקשורה בהשתלשלות התולדה הישראלית, וממנה — מן התולדה הזאת — היא יונקת ומתפרנסת. ההבדל בין שני השמות הוא רק, כי בה„ציוניות" מנסים אחדים לגלות בה פנים שלא כהלכה להבריך בה

זמורת זר ולהרכיב מין בשאינו מינו, ו„חבת ציון" מודעתנו לא הסבול כל כוונה זרה, כי מושג ישראלי הוא, מושג שנתברר לנו מכל פנותיו וצדדיו ואין בו אף אבק פרחים ופירות חוצה לארץ...

וזאת מודעתנו „חבת ציון" היא בת הגלות, כי עלתה לראשונה כיונק מארץ ציה, ונולדה על ברכי יהודה השדודה אשר בגלות בבל. „ביום שחרב בית המקדש נולד משיח", זה הוא פתגם חכמינו הקדמונים; ואמנם כן הדבר, כאשר חשך עולמו של ישראל ושמש הצלחתו אסף נגהו בהנתשו בפעם הראשונה מעל אדמתו; אז, כאשר שמה בת־ציון בארץ גוֶה, ותהי כחוץ לעוברים ומרמס לרגלי זרים, אז, בימי עניה ומרודיה, זכרה את מחמדיה מימי קדם — החירות הלאמית בהיות ישראל לעם יושב על אדמתו —, אז הכה רעיון התחיה שרש בלב המעולים שבהאומה, ותתחזק התקוה, כי עתידים הזמנים להשתנות לטובה, כי זרוע עמים עריצים: בבל — ואח"כ רומא — תִּשָּׁבֵר, או אז ישים ה' קץ לחשך הגלות, אור הדרור יִבָּקַע כשחר, ושבו בנים לגבולם. זאת היא התקוה, אשר כתִקְוַת חוט השני היא נמשכת והולכת בימי דורות הגָלֻיות. היא שעמדה להעם המפוזר לארבע רוחות השמים להתקיים באלפי שנות פזורו, והיא אשר מתקופה לתקופה תִוָּדַע ותגָלה פעם בפנים מאירות ופעם בפרצופים משונים ולפעמים גם — בהמון שגיונות ודמיונות.

רעיון התחיה בטל ילדותו נתגלה בעצם טהרתו, ובהגָלותו בפעם הראשונה, ראו בו בני הדור חזות־הכל: גאולה ארצית־מדינית צומחת עולָה בקנה אחד עם גאולה רוחנית־מוסרית, הנביא שקם לישראל בארץ הגלות, יחזקאל, ישים פניו לראשונה אל אלופי יהודה, בעלי ההנאה, השואפים לטמיעה, האומרים: „הָיֹה נִהְיֶה כְּכָל הַגּוֹיִם", נִהְיֶה כַגּוֹיִם כְּמִשְׁפְּחוֹת הָאֲרָצוֹת", „יָבְשׁוּ עַצְמוֹתֵינוּ אָבְדָה תִקְוָתֵנוּ נִגְזַרְנוּ לָנוּ". בשבט פיו יַכֶּה הנביא האלהי את „בֵּית הַמֶּרִי" המחקים את הבבליים ו„עושים להם צלמי נכר" להשתחוות להם איש בחדרי משכיתו. נביא הגולה מוסיף להטיף רסיסי טל של תחיה על לב הנואשים מתקוה, בראותם את קלקולי דור הגלות, דור שאינו ראוי לגאולה ודברם היה: „פְּשָׁעֵינוּ וְחַטֹּאתֵינוּ עָלֵינוּ וּבָם אֲנַחְנוּ נְמַקִּים", ובהִנָּבְאו לגאולה ארצית־מדינית, וראה בה גם גאולה רוחנית מוסרית, הנמשכת מהגאולה הארצית וקשורה בה, ודברו היה: „כי יסירו מקרבם לב האבן ויביאו אל קרבם לב חדש ורוח חדשה", וכל נחמותיו כלולות בדבריו: „וְנָתַתִּי רוּחִי בָכֶם וִחְיִיתֶם וְהִנַּחְתִּי אֶתְכֶם עַל־אַדְמַתְכֶם...". כדברו היה גם דבר נביא הגלות ירמיה. בעמדו גם הוא על אדמת נכר, על שפת

נהר שיחור, בִּשֵׂר גאולה־ארצית עם גאולה מוסרית; כי אחרי אשר יִנַבֵּא (ירמיה ל״א) על נטיעת כרמים בהרי שמרון, „כי ישבו בה יהודה וכל עריו יחדו אִכָּרִים ונוסעים בעדר״, „ובאו ורִנּנו במרום ציון על דגן, על תירוש ויצהר ועל בני צאן ובקר״ יאמר: „וְנָתַתִּי תּוֹרָתִי בְּקִרְבָּם וְעַל לִבָּם אֶכְתֳּבֶנָּה... כִּי כֻלָּם יֵדְעוּ אוֹתִי לְמִקְטַנָּם וְעַד גְּדוֹלָם״.

בימים ההם כבזמן הזה היו רבים, ואולי גם רוב האומה שנתישבו בבבל ופרס, אשר מאהבתם את חיי המנוחה והַרְוָחָה, מאהבת איש איש את עצמו וחפצו לראות טוב בעולם הזה, הכחישו בפומבי בהאפשרות לקבץ נדחי ישראל ולעשותם בזמן מן הזמנים לחטיבה אחת בעולם; הם חשבו וגם אמרו, כי הדעה הזאת רחוקה מן הדעת ומטבע האפשרות. על פי שיטתם זאת דבקו בדרכי עריצי הגוים המכניעים אותם, נשקו שבט הנוגש וגם התירו רצועת הדת והלאֹם. אלה היו אנשי האומה, אשר הנביא המנחם ציון יכנם בשמות של גנאי: „בזה נפש מתעב גוי״, „עבד למושלים״, „עוזבי ה׳״ „שוכחי הר הקדש״. וכעתה כן אז נמצאו: „אבלי ציון״, „נֶאֱמְנֵי־ארץ״, „ענוים וזרע ברך ה׳״. הם דרשו מעל „ספר תורת ה׳״, והם היו המנסים בחם לגאולה ארצית, ודברם היה: לִבְנוֹת חָרְבוֹת עוֹלָם, לְקוֹמֵם שֹׁמְמוֹת רִאשֹׁנִים וּלְחַדֵּשׁ עָרֵי חֹרֶב, לאמר: „ה ק ו ל ו נ י ז צ י ה״. הם עשו דרכם ישר לבא בדברים עם אדוני הארץ מלכי פרס, והתיצבו לפניהם לבקשם בלשון של בקשה והכנעה ובלב תמים וישר (loyal) לתת להם לעלות לארץ אבותיהם, ולהאָחז בה בתור „ע ב ד י ם ל מ ל כ ו ת פ ר ס״. אף כי זכרון החירות הלאֻמית עוד היה חדש עמהם, ועוד לא עברו שני דורות למיום גלותם מעל אדמתם, לא באו לפני מלך כרש בטענות ותביעות, ל א ד ר ש ו מ מ נ ו ת נ א י ם ו ב ט ח ו נ ו ת, לא חפצו להיות אזרחים, שיש להם יתרון במשפט אזרח על בני הנכר היושבים שם מכבר, ואין צריך לאמר, שלא דרשו ע ר ב ו ת ו ה ת ח י י ב ו ת מ ן ה צ ד..., כי אם בקבלם הרשיון קמו עלו „ארבע רבוא אנשים נשים וטף משתים עשרה שנה ומעלה״ ובראשם זְרֻבָּבֶל ו י ה ו ש ע ב ן י ה ו צ ד ק. אז החלה עבודת שיבת ציון „לא בחיל ולא בכח כי אם ברוח״, רוח אריכות אפים, עבודה תמה בזריזות וזהירות בשקידה ומתינות, עבודה היסטורית, אשר כשהיא לעצמה, גם קודם שתגיע לתכליתה האחרונה, היא היא היעוד הלאֻמי, אשר החל לצאת אז מן הכח אל הפועל.

עברו כששים שנה ויותר מן העליה הראשונה, שנמשכה יותר מימי הגלות בעצמה, עד הָעֲלִיָּה השניה. לא כל העולים היו ראוים לשבט הכבוד „בוני הארץ ומשובבי נתיבותיה״, בין העולים נמצאו „חורים

וסגנים", אשר אולי זכו לתארי המעלה כאלה בבבל שלא בדרכים ישרים והגונים. היו רבים שראו ב„הקולוניזציה" עסק טוב הנותן רֶוַח לבעליו. העולים מסוג הזה, כיון שהתערו כאזרח בארצם הקרומה, דאגו רק לטובת עצמם ולא שמו לבם לבית מועד הלאם. הם „ישבו ספונים בהיכליהם", ויאמרו: „לא־עֶת בֵּית יְיָ לְהִבָּנוֹת". כמבית כן רבו הפגעים הרעים מחוץ: מלכי פרס הראשונים והטובים לישראל מתו; להמלכים שקמו תחתיהם ערכו השמרונים כתבי־שטנה, ועבודת בית מועד הלאם נשבתה; כרש מלך פרס מת בזמן קרוב אחרי העליה הראשונה; זְרֻבָּבֶל הנשיא הנצר מגזע מלכות בית דוד שב לבבל. הישוב כלו היה נעדר השלמות, ה„חורים והסגנים" מבני משפחת יהושע בן יהוצדק נמשכו גם הם אחרי הטמיעה, הזניחו את התורה והשכיחו מבניהם את הלשון העברית. ובבל זאת — נפלא החזון! — מכיון שנמצא ישוב בארץ ישראל, ויהודים ישבו בארץ יהודה ועבדו אדמתה; מכיון שעברו שני דורות ובארץ ישראל קם דור אכרים ועובדי אדמה שנולדו בארץ, והנה כמעט מאליה היתה יהודה למרכז היהדות. יהודי בבל ופרס בטלו את תשוקתם להתבוללות, אף שלא בטלו את הדעות המעולות שמצאו בין העמים אשר ישבו בקרבם. בכח נעלם היו בעלי פרס מבני דת משה ל„בני ציון", אשר ידעו גם לִיָהֵד את דעות הפרסיים, עדי התכללו והתעלו גם הן למעלת קדושת התורה הלאמית. בין כנסיות ישראל שבפרס והכנסיה הישראלית בארץ ישראל רבו העוברים והשבים [1]. זכר ציון ובניה העוסקים בבנינה חִזֵק לֵב היהודים שבארצות הגולה לשמור את האחדות וההתקשרות הלאמית גם במדה גדולה ויתרה מיהודי ארץ ישראל. יהודי פרס היו חרדים על שמירת השבת והמועדים ויתר מצות הזכרון יתר רב מיהודי ארץ ישראל. ונחמיה היהודי הפרסי התעבר על רוע החנוך אשר בין הקולוניסטים שבארץ ישראל, כי „חצים מדברים אשדודית וארמית ואינם מכירים לדבר יהודית". אז בימי שני דורות הוכשר הדור שבחוצה לארץ הַכְשָׁרָה מוסרית ורוחנית, בכח ההשפעה הטובה של מציאות הישראלי בארץ ישראלי, והגיע תור הגאולה הנפשית בהעליה השניה: עֲלִיַּת עזרא הסופר בחסדי המלך ארתחשסתא ועזרתו. עם עזרא עלה צבא „הלוים" ועדת „הסופרים־המבינים"....

אך עוד מעט ונראה, כי הקבוץ הלאמי והמדיני אינו מתקיים

[1]) הרוצה לעמוד על בורים של הדברים האלה יעיין בפרשיות עזרא ונחמיה המתיחסות להענין הזה, ובס' דברי ימי ישראל חלק א' 260—270.

כי אם בהאָחד ישובו של עולם הזה, הישוב הגשמי, עם הישוב הרוחני לאחדים. ידי זרבבל יִסְדוּ את הישוב הארצי, ועזרא הסופר עם עדת „מביניו וסופריו" שמו כל מעינם בהישוב הרוחני להכינהו ולסעדהו ברוח משפט בדעת התורה. אך בעוד הם עושים הנה והנה לשיבב נתיבות התורה, והבנין הלאמי התמוטט לנפול. שונאי ישראל השומרונים עוד לא מתו, ובניהם לא אָחזו במעשי אבותיהם לחבל התבולות בכתבי שטנה למלכות פרס, כי אם בקרְדֻמות עלו על ירושלים, פרצו חומותיה וישלחו בתיה באש. עוד יותר מפרצות חומת ישראל רבו פרצות הדור במוסר, בדרכי החברה ותקון העולם. עזרא ומביניו וסופריו עסקו בחיי עולם, בעוד אשר „בעלי האגרופים", „החורים והסגנים" ופקידיהם התחכמו להושיט פרוטה לעניים בשעת דחקם „למזרע השדות", לתת להם „דגן ברעב", להלוות להם „כסף למדת המלך" ויקחו במשכנתא את שדותיהם וכרמיהם; בעלי האגרופים נשלו את העניים משדותיהם וגם השתעבדו בהם ויכבשו לעבדים ולשפחות את בניהם, ותקם ותהי מהומה עקונומית־אַגרַרית; פרנסי הדור שמו לבם רק להישוב המוסרי ולא לצרכי תקון העולם. בעצם העת ההיא קמה תשועה לישראל בידי „הציוני המדיני", „בעל המחשבה ובעל המעשה" נחמיה בן חכליה, האזרח הישראלי, אשר דברו היה תמיד: „וְלֹא נִהְיֶה עוד חֶרְפָּה בַּגּוֹיִם". האיש הנלבב, אשר „יד ה' היתה עליו תמיד לטובה", היה שר וגדול בחצר המלך ארתחשסתא, וידע לכַוֵּן עת־רצון לדבר אל המלך בדיפלומט חרוץ וחכם, היודע לדבר דבר בעתו. הוא היה איש המעשה ואיש הרוח, אשר בִּצַּר חומות ירושלים המפורצות, ויגדור גם פרצות הדור בעניני הכלכלה וחיי החברה, וירב ריב העשוקים מה„חורים והסגנים" ויתן עליהם „קהלה גדולה", ויושיב את עניי עמו על אדמתם, גם השיב שבות התורה והטיב דרכי החנוך והשגיח על קיום מצות התורה המעשית. אז בְּעֲלִיַּת נחמיה השלישית צמחה קרן ישועה ללאם ישראל, ובהשקט ובטחה בשובה ונחת התפתחה הקולוניזציה במשך ימים רבים, ותגיע תקופת „כנסת הגדולה": תקופת הסופרים המבינים, אשר הכינו לב העם לתקופת החשמונאים הבאה אחריה[1].

---

[1]) בדברים האמורים למעלה נמצאו ג"כ דברים אחרים שנגע בהם החכם המופלא הישיש ר' פאביוס מיזעס („תקון עולם" בהכרמל החדשי שנה שניה ובכורים תרכ"א). הישיש הזה הוא ג"כ מראשוני „החובבים" לפני דורות הישוב ושאדבר עליהם במקום אחר.

* *
*

אלה תולדות הקולוניזציה שעסקו בה ראשוני הראשונים „נאמני ארץ", „אבלי ציון" או „חובבי ציון". הם היו ציונים מדינים, דיפלומטים תמימים וישרים, אשר לא דברו גדולות, לא העפילו לעלות בחומה ונזהרו מדבר דברים שאי אפשר להם להשמע. מני אז ועד הנה, בכל התמורות שעברו על העם המלֻמד בצרות וגם — בנסים ונסיונות, נגלתה כפעם בפעם מחשבת הגלות תקות הגאולה בקרן אורה מתוך חשכה, פעם בפנים מאירות ופעם בהמון שגיונות ודמיונות, כבתקופת שבתי צבי והמשיחים הקודמים לו ושבאו אחריו. אך שתי פעמים נסו בני ישראל ללכד ארץ אבותם בחרבם ובקשתם: בימי בר כוכבא ובימי המאה הששית לאלף החמישי לעת מלחמת פרס וביצנץ בימי הקיסר הירקליוס; אך פעמים רבות נסו ליסד הישוב בעליות שונות לשם התורה והאמונה, והוא הוא הישוב הישן אבי הישוב החדש שהחל לצמוח בזמננו; אך מני אז ועד הנה, עד דורנו האחרון, לא נעשה כל נסיון לשיבת ציון על פי דרכם של ראשוני ה„חובבים" בעלי הקולוניזציה הראשונה — על דבר הנסיון הקצר לשיב שבות ציון בדרך הדיפלומטיה והקולוניזציה כאחת נדבר בפרק מיוחד למטה — ולנו בני הדור האחרון נצפנה התעודה, לראות את גלגל החוזר בעולמו של ישראל שב עתה על תקופתו.

בדברינו אלה אין כַּוָנתנו להשוות, אף בערך ודמיון רחוק, מעשי אחרוני האחרונים למעשי ראשוני הראשונים, אבות האומה הישראלית ומשובבי נתיבותיה; חלילה לנו ממחשבה כזאת, ובשגם לא נדע באמת אופני המעשים, ואפס קציהם נראה ונשכיל בבינת דבר מתוך דבר. רק זאת נאמר כי מעשי הראשונים צריכים להיות לעינים להאחרונים, לא לעשות כמתכֻּנתם, דבר שאין הדעת סובלתו, כי אם לשים לב לעקריהם ויסודותיהם. „נאמני ארץ" הראשונים לא נשאו נפשם להוד מלוכה וגאון ממשלה, אף כי הם בזמניהם היו יותר קרובים למלכות מהציונים המדיניים שבזמן הזה, גם היה עם יהודה בכלל אז יותר רגיל בהנהגה מדינית ועבודה לאֻמית אורגנית, כי בהגלות האחרון בימי צדקיהו הלא נראה, כי היתה אז למלכות יהודה היראַרכיה שלמה ומתוקנת, „שרי אוצרות", „שרי הצבא" וגם „המיליציָה", „סופר שר הצבא המצביא את העם" ושבעה „רואי פני המלך", ושלשת ראשי העליות השלש: זרבבל, עזרא ונחמיה היו שרי מלכות פרס. אך מכיון שעברו

אז „חמשים ושתים שנה שלא עבר איש ביהודה" (שבת קמ"ה:), יִחֲדוּ את לבם רק לתחית הארץ מצד אחד ותחית הלאֹם מצד השני. בשנות גלותם סִגלו להם גם מעלות טובות מהמתוקנים שבאומות העולם, ועם זה גם הסדר בפעולות הכלל. אז נגלה להם המאור שבתורה, ויקימו מקרבם את ה„כנסת הגדולה", אשר העבירה רוח הטומאה, ההזיה והדבקות בדרכי הכנענים והבבלים „וישחטו ליצרא דעבודה זרה" — . אך עבודתם הרוחנית בקשו שתהיה שרויה על המעשים: יסדו מושבות, קוממו שממות ראשונים ויחדשו ערי חרב. הם ידעו כי תחית הארץ ותחית העם קודמת לשבט מושלים, והנהגה מדינית, וחיי הקהלה ובלכלת העדה הנוסדה על התורה ועל העבודה (עבודה כמשמעה) הם הם הפרוזדור, שבו מתקין העם את עצמו להכנס לחיים מדיניים. בעלי שלשת העליות ובעלי כנסת הגדולה הקימו דבר אמת, כי לראש וראשונה צריך העם להתחנך ולהתרגל בעבודה וחיים של צבור, להיות לעם מזוין בכל מעלות גוי יושב על אדמתו ומסומן בכל סימני הלאֹם, אשר כל אישיו הפרטים יודעים ומרגישים תמיד, כי המה חלקי הכלל, ובאין טובת הכלל לנגד עיניהם גם חייהם בפרט אינם חיים.

עזרא בתומתו לא נשא לגדולות נפשו, וכל חפצו היה: „להשאיר לנו פליטה ולתת לנו יָתֵד במקום קדשו, לתִתֵּנוּ מחיה בעבדֻתֵנו". אבות האומה אלה, ידעו כי ראשית כל על העם להכות שרש בארץ, לשבת על אדמתו ולהוציא ממנה לחמו, למצוא לו יד להתפתח בענפים שונים שבמלאכות יד וחרשת המעשה ומיני האומניות השונים, לסַגֵּל לו תורה ודרך ארץ, לא בתורת קנין־תורה מעם אחר, כי אם בדרך גדולו, על פי דרכו, על פי מסרת ודעות עקריות שהתנחלו לו מאבותיו ושנשמרו אצלו גם בהיותו גר בארץ נכריה; כי יסודרו הישובים ואחרי כן יתקשרו ויתאגדו לזה, ואז, בהמשך העת, סוף הכבוד (הישוב המדיני) לבא, ובבאו — יהיה לבן־קימא, באשר כי מעפר אדמתו יעלה ומתחתיו יצמח. זאת היא תורת אבות הישוב הישראלי.

ואולם הלא כן דרכי בני הדור ההולך, להניע ראש ולהפטיר שפה על הראשונים ועל האחרונים, כל עוד שאין דבריהם תלוים באשלי רברבי (חכמי אומות העולם) שגם הם מסכימים עליהם. לזאת אמרנו לשנות בקצרה פרק אחד מפרקי תורת הפילוסופיה המדינית ששנו לנו החכמים בדורנו.

ב.

דבר לתולדות הקבוץ המדיני ודרכי יצירתו.

מי הקדימני ואשלם... מי עושה לו מעקה עד שלא נתתי לו גג? מי קובע מזוזה. עד שלא נתתי לו בית? (ילקוט המכוני, איוב מ"א כ').

בזכרונות דורות קדומים לא נמצא דברים ברורים להורות אותנו דעה, איכה באו אנשים נפרדים לדעת נפש, כי לא טוב לאישי מין האדם להיות לבדם, ולטובתם והנאתם עליהם להתאחד לחברה מסודרת ומיוסדת על שתוף הפעולה בחיי הצבור ושתוף ההנאות שבחיי החברה. מטל ילדותה של ההיסטוריה הננו מוצאים עמים וממלכות; כאשר בכתבי הקדש כן בספרי ההודים הקדמונים נמצא את הממשלות סדורות וערוכות ברמותן וצביונן של מקצת ממשלות הזמן הזה. אך אם לא נדע תולדות הצמיחה הראשונה של הרעיון המדיני, הנה ראתה ההיסטוריה למדי „אומה יוצאת ואומה נכנסת", מדינות עומדות ומדינות נופלות, צומחות, נוצצות ונובלות. ומהחזיון הזה הוציאו החכמים יודעי בינה לעתים משפטי יסוד המדינות ודרכי התפתחותיהן. לא נלאה את קוראי המחברת בתורה שלמה שבהמקצע הנכבד הזה, כי אם נשנה להם הלכה אחת מפרק אחד ששנה לנו אחד מאבירי החוקרים בתורת המשפטים והפילוסופיה המדינית ובלונטשלי[1]) שמו, הלכה אחת המתייחסת לעניננו.

„דעת תורת היצירה המדינית נכבדה לא לבד להוגי דעות בחקרי חיי הלאם והחברה, כי אם גם לבעלי התולדה; בדעתנו חבלי לֵדָה של חברה ידועה ואופני יצירתה נדע לתַכֵּן רוחה בשנות דור ודור; הידיעה הזאת נכבדה לתורת הפילוסופיה המדינית כדעת תולדות הרכוש והקנין לתורת הקנינים ודיני שלי ושלך". אחרי שיפרוט החכם בלונטשלי תולדות הממלכות הקדומות שאינן ענין לכאן, הוא בא לדון בדבר הממלכות הצומחות במדינות הים על ידי קולוניזציה ויאמר: „הארץ והישוב מוקדמות להמדינה. דעת נפש העם שהוא זקוק ליַסֵּד לו נד מדיני צריכה שתבא לא לפני, כי אם אחרי שבתו שנים רבות על אדמתו במקום גדולו החדש. ואמנם גם לפעמים נראה שהעם קודם בזמן להארץ ביצירת החברה המדינית, וזה יקרה:

---

[1]) Blutschli, Allgemeines Staatsrecht Band I, drittes Buch 202—216.

בהתישב שבט שלם או מספר בתי אבות על ארץ לא נושבה לעבדה ולשמרה, או על ידי כבוש, כי יבא שבט מארץ מרחק, ובחרבו וקשתו יתגבר על יושבי הארץ ויאחז בארץ ירושתו. זה הוא החזיון שנראהו בתולדות שבטי הדורים (Dorer), קדמוני היונים ושבטי הגירמנים הקדמונים. אך לראשונה נראהו בקורות עם ישראל, אשר הוריש מפניו את האמורי ושבע אומות שבעבר הירדן מערבה, ותהי הארץ הנבחרת הזאת לארץ ישראל. אך למדינה שנוצרה בדרך הכבוש נצפנו מכשולים ופגעים רעים בראשית ימיה מבית ומחוץ. ביחוד רבה הסכנה לבל תגבר רוח המנוצחים על מנצחיהם ולבל ילמדו הכובשים לדרכי הנכבשים, באשר ראינו זאת בכבוש רומא את מדינות היונים, כי אז יאבד להכובשים פרצוף פניהם הראשון ותתמעט דמותם, ואחרית נצחון כזה — אבדן האומה המנצחת. על כן הזהירה תורת משה אזהרה אחר אזהרה לבלי בא בין העמים, אשר יוריש ה׳ מפני בני ישראל, לבלי התחתן ביושב הארץ מלפנים „פן יסירו את לבבם". החזיון היותר טבעי ליצירת המדינה היא הקולוניזציה, בהיציאה ממקום ידוע למקום ידוע בכח העמיגרציה הנמשכת בימי דורות אחרים. באופן כזה צמחו עלו בהעת העתיקה מדינות יְוָנִיּוֹת באיטליה הדרומית, בהאי סיציליה והקולוניות היוניות באסיה הקטנה ובכלל אסיה המערבית, ובהעת החדשה — ישובי ארצות הברית באמיריקה הצפונית. הקולוניות האלה, בזמן שיושביהן מרגישים בעצמם את כחם הן נעשות, כמעט מאליהן בכח התפתחות תולדית, למדינות מסודרות, חפשיות לגמרי או אַבטונומיות, לאמר: מתנהגות על פי סדרים נאותים לרוח הקולוניסטים, אך סרות למשמעת המטרפולין שלהן, ודמיונן לבנים היוצאים מרשות הוריהם בהגיעם לימי הבגרות. אך למעלה כזאת אינם זוכים רק הקבוצים שנאצלים ומתפרדים ממטרופוליה. ולמטה מהן במעלה הם אותם הקבוצים שמתהוים גם כן בדרך היציאה ממקום למקום על פי תנאים מכריחים את האנשים לצאת ממקומות מושבותיהם, ועל פי ענינים וחפצים ידועים שיאמרו למצוא בארץ־אחזתם החדשה. ישובים כאלה זוכים לחברה מדינית על פי מדת חריצות המתישבים בעבודת האדמה, ענפי המלאכה והמסחר ותשומת יד, וביחוד בהתרגלות לחיות חיי קהלה וצבור ולפי מדת התפתחות הרגש הכללי בלבבות האישים הפרטיים".

„הגרוע שבכל הקבוצים המדיניים הוא אותו שנברא במאמר, בקיל מושל או בכח הדיפלומטיה. קבוץ כזה מעולם לא נוצר ביש מאין, כי אם רק שנה צורתו או מושליו, כאותן הממשלות שקמו עלו בימי נאפוליון הראשון ועל ידו, וכלנו יודעים מה עלתה להם. כללו

של דבר הוא: הארץ והעם מזדווגים זה לזה לראשונה בעבודת הישוב, הנמשך לפעמים בימי כמה דורות; כאשר יעלה הזוג יפה יולידו מקרבם חיי העדה והצבור; הישובים מתרבים והם מתקרבים זה לזה, מתלכדים בכח התועלת הכללית בראשי תנאי החברה לפי רוח המתישבים, הנמוסים, התורות והמסורות המשותפים לכלם, בכח החנוך ודרכי הכלכלה. אז יקרב עצם אל עצמו והיו לגוף אחד בעל אברים ופרקים, גוף מלא חיים תנועה ורצון, אשר כל אחד מאבריו ופרקיו ידע את תפקידו והתעודה אשר נצפנה לו; אז יגיע התור לתת לקבוץ שנתבגר כל צרכו תורת המדינה, מתאמתת לתנאי העם והארץ ולתנאי התולדה ואדוני הארץ עד הנה".

אלה הם העקרים היוצאים מדברי החכם בלונטשלי בפרק שלם בספרו הגדול Allg. Staatsrecht. מהם יצא לנו, כי ראשית כל עלינו ליסד ישוב במחשבה תחלה, אשר באחריתו יהיה ממנו ניר לבית יעקב להיות לו תקומה בארץ אבותיו. אי אפשר לנו לכונן מושבות כהאנגלים והאשכנזים, מושבות היונקות משדי אמם — המטרופוליה — ומקבלות השפעתן ממנה; עוד יותר רחוק הדבר, כי נִוָּשֵׁעַ בחיל ממלכות אדירות ובכח הדיפלומטיה. כל עזרתנו רק בנו ורק מעשינו יקרבונו. בכח המוסרי, כח הלאמי ההיסטורי, בכח נובע ממקור חיי האומה, תורתה והשכלתה או — לדבר בלשון סופרי הזמן הזה — הקולטורה הלאמית, בכח הזה נעשה חיל בארץ ישראל ונעשה נפשות להיהדות בחוצה לארץ. אך לא נמהר עוד לחרוץ משפט, ואחרי ששמענו הלכה מפורשת בתורת תולדות היצירה המדינית נרדפה נא לדעת דבר גם מפי תורת התולדה.

ג.

תורת הנסיון.

בפרק הראשון והשני התרנו להוכיח, כי התחיה הלאמית לא תֵעָשה רק בדרך הישוב — בישוב הדעת, הבה נא ונראה אות אחד ומופת על החלטתנו מהנסיון הממשי שנעשה לתחית הלאם על אדמת ישראל אחרי אלפי שנים של התחיה הראשונה, הנסיון הנעשה קרוב לזמננו — לפני שלש מאות שנה.

הזמן — ימי עשרות השנים הראשונות למאה הרביעית לששי,

בימי ששים שנה אחרי גלות ספרד ופורטוגליה, והמקום — תוגרמה וארץ ישראל. רגש הדת והלאם הכה אז גלים בלב כל בני האומה, וגם בלב בני בניהם של היוצאים מכלל ישראל. חזיון גבורי הרוח אדירי האמונה העולים על המוקד ומקדשים שם שמים הלביש גאון ועז את אנשי הלב שבאומה. כבוד התורה היה אז עוד חזק בכל ארצות הגולה ובלב עם בני ישראל אשר יצאו אז מספרד, ואשר בהשכלתם עמדו למעלה מהספרדים, אשר בקרבם ישבו, ולמעלה מהתוגרמים, אשר בארצם באו לגור. היהודים כבר נאחזו בתוגרמא באלפיהם ורבבותיהם ויהיו ליסוד נכבד בממלכת תוגרמה האדירה אז בממלכות אשר בתבל ארצה. השבט הישראלי הספרדי היה משופע בעשר, ולפי ערך ההון בימים ההם, היתה האשה הציונית מרת חנה גראציה עשירה ממרת קלארה הברונית די הירש בזמננו, וכל הונה היה עומד לפקודת חתנה דון יוסף נשיא הדוכס מנאקסוס ושר וגדול במלכות תוגרמה. מגורשי ספרד הראשונים, שהתישבו בקונסטנטינופול היו אנשי מעשה ובעלי נמוס, אשר כח להם לעמוד בהיכלי מלך ושרים, והאשה הנדיבה חנה גראציה וחתנה היו אנשים, שעמדו תמיד בהתקשרות עם רוב בתי המלוכה אשר באירופה; ומיום היות דון יוסף לאח ורע לבן המלך יורש הכסא סֶלים השני בקשו כל מלכי אירופה קרבתו. מורא ממלכות אירופה לא עלה על ראש שולטאן תוגרמה, כי סוליימאַן הגדול נתן חתיתו בכל ארצות הנוצרים ולזכר שמו רגזו וחרדו. בימים ההם קם דון יוסף נשיא הציוני המדיני, השר והגדול במלכות תוגרמה, ויגד חפצו ולא הסתיר מגמתו, כי שואף הוא לכונן ניר ממלכה לעם ישראל בארץ אבותיו, וחפצו זה גם השיג בשלמותו. השולטאן סוליי־מאַן נתן במתנה גמורה חבל גדול בארץ ישראל לדון יוסף נשיא בחירו. על כתב המתנה חתם אוהבו ורעו יורש הכסא ובן יורש הכסא נכבד סוליימאן, למען תקום המתנה הזאת לדור דורים. בחבל הארץ נמצאה עיר גדולה טבריא עם שבעת ערי הפרזות סביבה ושטח גדול מאד להושיב יהודים עובדי אדמה ועושי מלאכה. מטעם המלך נגזר, כי כל נוצרי ומושלמני לא ישב בכל החבל הזה, אשר נתן ליהודים למורשה. והדוכס היהודי היה יודע את אחיו בני עמו, וגם חבר ספר בעיקרי הדת, ובכלל היה יהודי דבק בתורתו ובעמו, ועם זה גם איש חכם באנשי המעשה ובקי בטיב הישוב. דון יוסף שלח „קול מבשר", משמיע שלום לצאת מן הגולה", גם סִדֵר „אניות וסיועים" וב„קול מבשר" ששלח במחנה העברים, נאמר כי יבקש „שהעולים יהיו אנשים יהודים בעלי מלאכות כדי לתקן את

הארץ בישובה״ ¹)․ דון יוסף נטע עצי תותים לגדול תולעי המשי והחל לבנות בתי מטוה למשי וכל מעשי ארג, יסד מטעים לצמר גפן והביא כבשים ורחלים מאספמיה לגדול צמר־כבשים למעשי מטוה וארג. ואחרי כל הדברים האלה עלו כל מעשי הדוכס היהודי וכל מחשבותיו בתהו, והמעשה הגדול הזה לא השאיר אחריו כל רושם וגם נשכח מלב העם בימי שנים מועטות, ויהי לחלום שבלו דברים בטלים. עדי כי גם חובבי ציון שבזמננו כמעט שאינם יודעים דבר הנסיון הזה ולא ישימו אליו לב.

הסבה היתה, לפי דעתנו, כי בקש דון יוסף לברוא מדינה במאמר, לכונן עם וארץ בבחינת: הוא אמר—ויהי (Deus ex machina). אז כעבור חמשים שנה אחרי גלות ספרד לא היו הקהלות הספרדיות שנוסדו מחדש בתורגמה כלן מקשה, כי אם עדרים עדרים, שלשים קהלות בעיר אחת. חיי הצבור ומכל שכן חיי הישוב השלם לא באו כלל לידי שלמות בערי תוגרמה. בעלי עולם המעשה ישבו בשלוניקי וקונסטנטינופול ויעשו עשר ולא הרגישו כל צורך הישוב בארה״ק. בא״י עצמה ישבו רק בעלי תורה, והרעה העצומה היתה, כי גברה שם ההזיה, ותקות הגאולה התלבשה אז בטלית של תורת הקבלה וההזיה הנפרזה. חיי הקהלות בפולין היו אז ערוכות וסדורות, אך שם לא הרגישו ג״כ כל צורך בהישוב. ובכן בא דבר הישוב של דון יוסף נשיא לפתע פתאם, בכח איש אחד, ולא נוסדו לפניו ישובים שהגיעו לכלל חיי החברה בתורת הנסיון ובהתרגלות והתחנכות בחיי הצבור והקבוץ המתוקן. מהיהודי החכם המדיני נתעלמה ההלכה, כי התפתחות הישוב והתפתחות החברה המתוקנה קודמת בזמן וקודמת במעלה להקבוץ המדיני.

עלינו לאמר כי לא דבר ריק הוא דבר חכמינו ז״ל: „אין ארץ ישראל נקנית אלא על ידי יסורים״. הנסיונות נתנו לנו מאת ההשגחה לצרף את המחשבה ולטהרה מספחת דעות זרות. בהישוב הצומח וגדל מאליו מתחזקים בעליו ומתרגלים בעבודת הצבור; העבודה הכבדה, המלחמה עם המכשולים וההתגברות עליהם מחזקות בהקולוניסטים את הבטחון בכחותיהם, משרישות

---

¹) בהיות המגלה הזאת רק דבר בעתו אחשוב למותר לציין המקורים. הרוצה לעמוד על מקור הדברים יעיין בספרי „מוצאי גולה״ (322—325), ובפרק י״א מספר דברי ימי ישראל חלק שביעי. בספר הזה נמצאים מקורים חדשים להמאורע הזה מספרי העברים והלועזים.

בלבם אהבה וחבה ואמונה שלמה להדעה הציונית ורוכשות לה נפשות רבות. עוד הפעם עלינו לאמר: כי בהעביתנו בפרק הראשון בהמחברת הזאת מחזה הקולוניזציה הראשונה לפני אלפים שנה נגד מחזה ההוה, לא היתה כונתנו כלל למוד את ההוה במדת ימים מקדם; השווי בין פרקי הזמנים בהתולדה אינו אלא לפנים, כי אישי הדורות ופרצוף פני החברה שונים זה מזה תכלית שנוי; אך יש להודות כי ישנם בההיסטוריה חזיונות מוסרים ורוחנים שאינם בגדר מאורעות כי אם מוטבעים בטבע הנפש הלאֻמית והלך־רוחה. ומסוג החזיונות והם הוא גם חזיון התחיה הראשונה, שהיתה מלאה מכשולים על דרכה, וכאשר קמה ונהיתה, אם גם בדרך רחוקה מהשלמות, משכה אחריה מהפכה לטובה בלב הנשארים — והמה היו הרוב — בארצות הגולה; הישוב הישראלי בארץ אבותיו היה לכח המעמיד המקשר והמאגד במפעל לאֻמי אחד את כל משפחות יהודה בכל ארצות פזוריהם, והוא שהביא אותם לידי הכרה, כי כל כנסיות ישראל הם בני עם אחד גם בארצות פזוריו.

בכל החזיון הזה, אם גם בזעיר אנפין, וכאור האבוקה לעֻמת אור השמש בצהרים, ראינו בעבודת ה„חובבים" המעטים „בחבת ציון". כמה פעמים היתה תקותם למפח נפש, כמה פעמים חשבו, כי אֳנִיַת הישוב חושבת להִשָּׁבֵר מסבות פנימיות וחיצוניות; אך גם זאת נראה בעליל, כי מכל מכשול ומכשול, ממַשְׁבֵּר (קריזים) למשבר הוסיף הרעיון און וְעָצְמָה, עז ותושיה. גדול ונכבד מאד הוא נצחון ה„חובבים" האחרון: כי גם אויביהם הָשְׁלָמוּ להם; גם המתבוללים מקצה האחרון, מתנגדי הלאֻמית הישראלית, מפני שרואים בה שיבת ישראל למקום גדולו וחזוק תורתו ועצמתו, גם הם יתנו גֹדֶל לעבודת החובבים. כמעט בכל ההמחאות נגד „הציונים" שנתפרסמו בשנה העברה חשבו המוחים לחובה להם לחתום דבריהם בהודאה, כי „ישוב הארץ" הוא דבר טוב ונעלה, והרעיון יקר ונכבד; המתחכמים האלה לא התבוננו, כי בדבריהם אלה הם סותרים יסודות תורתם, תורת ההתבוללות; כי מאחר שנודה, כי ארץ ישראל היא הנבחרת להקולוניזציה הישראלית, הנה מהחזיון הזה לבדו רואים אנחנו את הקשר הרוחני, ההתחברות המוסרית שבין המשפחה הישראלית והארץ שישבו בה אבי אבות היהודים אשר בזמנינו, וההתחברות הנפשית הזאת לבדה הלא תעיד נאמנה, כי לאֹם ישראל עודנו חי וקים. ואלו היתה הודאת בעל דין זאת לבדה התוצאות מעבודת החובבים עד היום, יש להם הצדקה לשמוח במתנת חלקם זאת.

אולם, „כשם שמצוה גוררת מצוה", כן עבודה לאמית מעוררת את

המחשבה. החובבים אנשי המעשה לפני שבע ושמנה עשרה שנים היו הראשונים, אשר הכירו כי צרת־ישראל איננה צרת־השעה הרעה; הם לבדם הכירו אז, כי בדרכים קלים, ברפואות בַּיתִיות והתחבשות ולחישות על המכה לא תעלה ארוכת בת עמם; ועל כן גם בעידן ריתחא, כאשר מקצת החובבים עוד חשבו, כי ביסוד מושבות בארה"ק יביאו תשועה לבני העם הנדח והנהדף, וכי בנטות יד ובמספר שנים יקום ויהיה דבר שיבת ציון, כבר נקבע בלב המעולים שבהם הדעה, כי העבודה הזאת היא היסטורית ונצחית. וכצאתם מן מחשבה למחשבה כן יצאו גם ממעשים למעשים; גם אחרי שנוכחו לדעת, כי עבודתם זאת לא לשנים ולשמיטות כי אם ליובלים, לא רפתה רוחם, לא נואשו מחזון־לבם, ויוסיפו לעבוד בחשק והתלהבות. ולרגלי העבדה המעשית נצרפה ונבחנה גם המחשבה; וירגישו ויחושו בנפשם, כי צרת ישראל הזמנית כאין תחשב נגד „הצרה המוסרית" — לדבר בלשון חכם וסופר אחד — צרת היהדות, ההולכת ומתמוטטת, כן על ידי מסבות הזמן וצרותיו לרגלי תגברת האנטיסימיטיזם וכן לרגלי פזור האומה הנפשית והמוסרית ואי־האפשרות לרבים מאתנו להביא אל קרבם את הקולטורה החדשה, שהיתה עתה לנשמת־חיים לכל חי בעולם, ליַחֵד אותה ולהפכה לרכוש לאומי; באחת, שתהיה ההשכלה הזאת יושבת במדור אחד עם היהדות, ושתיהן יחד ישובו להיות עצם אחד בעצמות הלאם הישראלי. טובי החובבים נוכחו לדעת אז, והם מאמינים עתה, כי עבודת יסוד בית מקלט למספר הגון של בתי אבות בישראל, עבודת יסוד חברה ישראלית וצבור מתוקן ומסודר על אדמת עם ישראל מימי קדומים, היא גם העבודה „ליסוד בית מנוס להיהדות כלה". עוד בשנת תרמ"ו היו דברי כותב הטורים האלה לאמר: „קבוץ ישראלי מקורי ובמקום גדולו עתיד להיות בעת מן העתים למרכז רוחני, להשפיע שפע טל אורות על בני עמנו בכל מושבותינו; מקבוץ ישראלי בארץ ישראל יעלה ויבא רוח טהור מסיגי הזיות ומלא אהבת תורת אמת, תורת חיים ואהבת חסד, ויגיע ללב טובי האומה, לחדש רוח נכון גם בקרב לבבות פזורי האומה... לא לנו להתקנא בירך האומות המתנשאות ליַסֵד מדינות; תכליתנו היא: בנין בית ישראל, יסוד קבוץ ישראל בכל חלקיו ופרטיו, לחנך חלק נכבד בעמנו בחיי עבודה וחיי הצבור, בחיי חברה מתוקנת ושתולה בנוה על הרי יהודה, וסוף כבוד המדינה לבא־לקץ הימים"[1]. קרוב

[1]) כנ"י ספר א' בהמאמר הראשי „חבת ציון" עמוד XXXVI--XL.

להדברים האלה אמר חכם אחד מחובבי ציון הראשונים. — החזק וההתמדה בעבודת הצבור הם שעמדו לחוב"צ, כי גם מלאכים רעים עונים אמן אחרי מעשיהם ודבריהם. במשך שנות העבודה קם דור חדש בא"י, בני הקולוניסטים הראשונים ומאות פועלים ישראלים, שהתאחדו והתכללו בארץ ישראל, יען הרוו את אדמתה בזעת אפם ובדמם וחלבם דשנו עפרה; נתיסדו בתי ספר ובתי תלמוד תורה במושבות וביפו, ודבר חנוך דור יבוא באה"ק היה גם כן לבן יקיר של „החובבים", אשר הכירו וידעו כי החנוך הוא דבר שנשמת הישוב הישראלי תלויה בו. על פי חק השתלשלות הדעות והתחברות המחשבות (Ideenassociation) שמים החובבים שבחוצה לארץ את לבם להחנוך, להכין לב בני דור הולך ובא, כי כאשר יגדלו יכוונו גם אז את לבם לארץ ישראל שתהיה מרכז להתורה הישראלית.

הנה כן צעד דבר הישוב בשנים האחרונות צעדים מדודים אך גם שקולים ובטוחים. מעשיו קרבו אליו את הלבבות; וכהיום גם המוסד היותר גדול ואדיר על פי כחותיו הגשמיים, „חברת ישוב היהודים" מיסודו של הבארון הירש, גם הוא שם פניו קדימה, ובין העומדים בראשו נמצאים גם עסקנים ושתדלנים רבי הפעלים בעבודת ישובה של ארץ ישראל. ובכן רואים הננו כמעט השנות החזיון בזעיר אנפין של הקולוניזציה הראשונה הקדמוניה, אשר כנודע היה „בית מקלט הקטן לארבע רבוא אנשים נשים וטף" ל„בית מנוס, בית נכון ונשא להיהדות". למיום הראשון לעבודת החובבים עברו אך שש־שבע עשרה שנה, זמן קצר מאד לעמת עבודה היסטורית בימי יובלים רבים. מודים הם החובבים, כי פעמים אין מספר חשבו וטעו, מודים הם כי יותר מזה עוד יחשבו — ויטעו, אך סוף סוף — אם ישמרו גם הם חקי תנועה לאמית: „החזק וההתמדה", יגיעו אל התכלית הרצויה. „חבת ציון" היתה עד הנה דבר התלוי ברובו ברצון נדיב אחד יקר רוח, אך בהיותו איש אחד הוא עלול ג"כ לשגיאה, ושגיאות רבות נעשו ואולי נעשות עוד, והקלקולים בדברים אלה כמעט מוכרחים; אך זאת גם כן עלינו להודות, כי אחרי כל קלקול שנודע ונתפרסם ונתרחק, ראינו אחריו צעד לפנים בדרך תקוני, ועקר הענין הולך ומתחזק, הולך ומשתלם ולובש פנים מאירות; ובגלל הדבר הזה משך אליו כל הלבבות וגם הרחוקים נעשו קרובים.

ומדעת חובבי ציון את גדל התכלית ורוממות המטרה שהם נושאים נפשם אליה, תכלית לאמית ומוסרית, תכלית בנין בית ישראל, לא יתן לבבם אותם לסכן בנפש הילד הרך, ולנפצהו אל סלעי ריבות המדינות, ריבות איתני עולם ומצוקי ארץ. הם יודעים — „מה שלעבר" ומתבוננים על — „העתיד לבא", יודעים הם כי בשלשת העליות בימי שיבת ציון

הראשונים בקשו משובבי נתיבות האומה מאת אדוני הארץ אז, רק „לתקוע להם יתד במקום קדשם״, וכמדינים גמורים עשו מעשיהם בחשבון ודעת — „עת לדבר ועת לחשות״; הם לא התפארו כי תמצא ידם לתת לעולי בבל, המתישבים בארץ ישראל, חקים ומשפטים טובים ויפויי־כח גם — על הפרסיים היושבים שם. ודעת „החובבים״ גם עתה להתרחק כמטחוי קשת מאת הדיפלומטיה. יודעים הם כי זאת הדיפלומטיה אינה חכמה כשהיא לעצמה, כי אם מלאכת מחשבת, למצוא דרכים ופשרות בסכסוכים או מלחמות שכבר עלו וצמחו בעולם המדיני; אך מעולם לא שמה לבה לברוא בריאה חדשה בלי הכרח גלוי לעינים. ומה תקות ישראל כי תצמח לו ישועה ממנה? חובבי ציון המדיניים יודעים, כי להאמין בהסכמת כל הממשלות להצעה בדבר מדינת היהודים, היא הזיה שאינה נתפשת במוח כל בעל בינה ישרה. ועל כן, תחת לבקש גדולות אשר לא ישיגו לעולם, יאמרו ואומרים גם היום, ללכת בדרך הישרה, לפנות בתמימות וישרת לב רק לאדוני הארץ, לבקשם בכבוד והכנעה, כי יואילו להת למספר אחינו הנודדים להתישב בארץ „לתקוע יָתֵד במקום קדשם״, לתת להם יד לבנות את הארץ הנשמה, ולהרבות את המלאכה וחרשת המעשה. אין כל ספק, כי לו התיצבו אלה ההולכים היום בגדולות, ועמהם גדולי עמנו בעלי היכלת, לפני פמליה של מעלה בתוגרמה בבקשה כזאת, בלי דרישת ערבות והסכמות מן הצד, כי אז השיגו תכליתם בזמן קצר. זה ארבע מאות שנה, שהתוגרמים הם אדוני ארץ הקדושה ואף לא פעם אחת יצאה מהם רדיפה ואף לא גרעון זכות והבדלה לרעה נגד נתיניהם היהודים. הנה כן דרוש רק להוציא השׂינא מלבם, ולהוכיח להם כי יאחזו העולים היום במעשי אבותיהם עולי בבל שהיו עבדים למלכֻות פרס. „חובבי ציון״ יודעים, כי בדרך הדיפלומטיה צפונה סכנה עצומה לא לבד להישוב העתיד, כי אם גם להישובים בארץ הקדושה שנוסדו עד הנה. והסכנה הזאת תוכל לבא לא לבד מתוגרמה, כי אם גם ממקומות אחרים, ועל כן לא יתן לבם אותם להעמיד את „חבתם״ על יסוד רעוע כיסוד המדיני והדיפלומטי.

אמנם אם גם נניח, כי הדיפלומטיה תהיה יסוד הפעולה הציונית וכי ממנה תשועתנו, הנה ידענו, כי כבוד עסק מדיני הוא הסתר דבר, ועבודה כזאת לא נמסרה רק ליחידים המוכשרים לה. נניח, כי ראשי הציונים היום המה חכמי מדינה ויודעים לדבר דבר דָבֻור על אָפְנָיו, הנה מה העבודה הזאת לכל העם החובב את ציון? האם לעולמי עולמים בשביע נפש הזמיר בשירות וזמירות, האם לעולם תְמַלֵא הנפש בשיחות

גאות ובהמון דימונסטרציאות? המעשים המסוגלים לקרב לבם של בני ישראל לעם ישראל ולארצו הקדומה גלוים וידועים לחובבי ציון מראשית ימי פעולתם, ושנים רבות לפני דרשות הציוניים עמלו כפי כחם ליסד בתי ספר בארץ ישראל ובחוצה לארץ, השגיחו על החנוך ברוח הלאם, יסדו חבורות להוצאת ספרי עברית דרושים לחפץ חזוק התורה והכרת האומה את עצמה, אבל עם זה לא שכחו, כי כל פעולת הצבור צריכה שתהיה חלה על ענין מַמָשִׁי ומוחשי, ובאין ענין מַמָשִׁי ומעשה רב להעביד בו את השואפים לעבודה לאמית, לא יארכו הימים וההתעוררות תשקע תחתיה ותשאיר אחריה — מפח נפש וריקות הלב עם יאוש מר. חובבי ציון יודעים הם, כי עו דרבה העבודה לפניהם בדברים שאפשר ויש תקוה להשיגם, ולכן לא יתנם לבם לפנות דעתם לענינים שהם למעלה מיכלתם ומחוץ למחיצת עבודתם; הם יודעים, כי „ה י ש ו ב", הוא שעמד „לחבת ציון" להגדילה ולהשרישה בלב רבים, כי לולא „הישוב", לא באה גם „הציוניות" לעולם, ועל כן חושבים המה חשבונו של עולם הישוב לדעת את תוכן המעשים אשר עליהם לעשות ולמצוא את הדרך הנכונה אשר ילכו בה להגיע אל מאוויי־לבם ומשא נפשם.

ד.

באו חשבון.

מכל האמור יצא לנו, כי תוכן העבודה ל„חובבי ציון", הוא:

א) הכשרת הארץ.

ב) הכשרת הדור שבחוצה לארץ.

ג) הכשרת דור נולד בארץ ישראל.

הכשרת הארץ כיצד?

הסעיף הראשון בהפרוגרמה הבזיליאית תאמר: „להשגת התכלית הזאת (יסוד מקום מקלט להאומה הישראלית נשען על דין ומשפט גלוי בארץ ישראל) יש להוציא לפעלו את הישוב הדרוש להשגת התכלית הזאת בהושבת יהודים בארץ ישראל שיהיו שם עובדי אדמה, בעלי מלאכה ועוסקים בחרשת המעשה".

נודע הדבר, כי הקולוניזציה הדרושה לתכליתה, היא אותה שעל ידה נדע ונבחין את טיב הארץ מה היא וסגולותיה הצפונות בבטן אדמתה. בגלל הדבר הזה לבדו אי אפשר להם „לחובבי ציון" לבלי להביע תמהונם על אלה שהכריזו ברבים ואמרו: „הישוב עשה את שלו — הוכיח, כי היהודים מוכשרים לעבדת האדמה, ובכן מלא תעודתו", לאמר הישוב הוא ממין המלאכים שאומרים שירה ונטבעים בנהר דינור ומסתלקים. זאת לא זאת. „ישוב דרוש לתכליתו" לא יקום ולא יהיה, גם אחרי אשר „בעלי המדינה" ישיגו כל תשוקתם בעזרת הדיפלומטיה ודעת הקהל, וגם אחרי אשר כל איתני עולם והעמים יסכימו להביאנו לציון ולתת לנו ניר ממלכה; כי האמנם כלום יש ישוב ויש מדינה בלי נסיון ובחינה לדעת את טיב הארץ וטבעה במקומות שונים? האם נוכל לצייר במוחנו, כי העולים באלפיהם יצליחו, אם בבואם לארץ נכריה להם עד היום לא ימצאו מקום להתחנך ולהתרגל בעבודה מתאמת למקום שבתם החדש בין אחיהם, הבדוקים והמנוסים בעבודת האדמה ושכבר הורגלו למזג האויר, בין אחיהם, שהם מכבר „בני הארץ" היונקים משדיה ומתרפקים עליה? הלא נודע הדבר, כי בני האכרים או בעלי המלאכה הנכנסים לצבא מכניסים אותם לראשונה לגדודי־החנוך (קאַדרען), כדי להתרגל בעבודה בין הרגילים והמהירים שבבני הצבא; עם ישראל חדל מהיות „נעבד־לשדה" מימי שנות אלפים, וברובו הוא עם של רוכלים, תגרנים ובעלי מלאכה, ואם לא נכין היום „קאַדרען" לאלפי „אזרחי המדינה", אשר בבאם ימצאו מושבות מתוקנות ואחים עובדים את האדמה ועוסקים בכל מלאכות המעמלות את הגוף ומבריאות את הנפש, הנה אז לתהו יהיה עמל כל „דיפלומטי המדינה היהודית" וכל מעשיהם מֵאָפַע. הקולוניזציה הנוכחית היא הדרושה לתכליתה, כי היא הכובשת דרך לאלפי „האזרחים" העתידים לבא, והיא היסוד והבסיס לפעולת „המדינה", אשר בכל אופן לא תקום ולא תהיה לא היום ולא בזמן קרוב, כי אם אחרי עדן ועדנים. אולם אם המושבות הנוסדות והעתידות לְהִוָּסֵד בזמננו המה המעוז והמכון להישוב לשם יסוד מדיני, הנה מאליו מובן, כי בבחינה זאת לא ימלא הישוב את תעודתו, אם לא יקים דור עובדי אדמה במנין ומדה מספקת, כי יהיו הם לדור דורים לעינים להמתישבים והאזרחים של „המדינה" לעתיד לבא, ואם לא ימלא הישוב את תפקידו לדעת ולבחון את טיב האדמה וסגולותיה, ולהוציא לאמת משפט חרוץ על פי הנסיון: כמה סכומים דרושים למשפחה בינונית להעמידה על הקרקע, כמה להמציא לה מחיה מהאומניות הביתיות (Кустарная промышленность), ואיזה בתי

מלאכות יכולים להתקיים על פי צרכי העם היושב עתה בארץ ישראל ובסוריא. הישוב הנוכחי והעתיד להתרחב בזמננו צריך להקים מקרבו מביני דבר כן בטבע האדמה על פי מחצביה וכן בסגולתה לגדול נטעים וצמחים שונים. ומכיון שנודה, כי הישוב הנוכחי הוא דרוש לתכליתו שבארנו למעלה הנה עלינו להודות, כי בפנה זאת נעשתה עד היום רק התחלה קטנה. עד לפני ארבע שנים לא ידענו נאמנה, אם אדמת ארץ ישראל תוכל להוציא יין; עתה הוברר הדבר, כי יינות ארץ ישראל טובים בטעמם וריחם ובריאים לגוף כהיינות המובחרים שבצרפת, אספמיה ואונגריה; אך לתת יד להתפתחות מטעי־יין במדה מרובה אי אפשר, כי היין הנעשה עתה בארץ ישראל, בגליל וביהודה, ביקבי נדיב־ציון הוא יותר רב מהנמכר בבתי המסחר „כרמל" בווארשא „וחברת־ממכר סחורות אה"ק" בברלין בכפלי כפלים, ודרוש עתה ליסד בתי מסחר חדשים בארצות שונות. נטיעת עצי התותים החלה רק לפני שנים אחדות, והענף של מלאכת גדול תולעת המשי ומטוה המשי הולך ומתפתח, אך עוד לא בא הנסיון לכלל ברור; וגם הנסיון הזה נעשה על ידי „נדיב־ציון" בארץ הגליל וביהודה. נסיון מטעי הַטַּבַּק נעשה בשנה הזאת. בחרשת המעשה לא נעשה עוד דבר. אין כל ספק שבחיק האדמה טמונים ספונים אוצרות רבים; ובכל זאת בהארץ, שבאה עליה עדות תורתנו לפני שלשת אלפים שנה, כי „אבניה ברזל ומהרריה תחצוב נחשת" לא נעשתה עוד כל חקירה ודרישה קלה לבחון את אדמתה ע"פ חוקי חכמת הגיאולוגיה להוציא ממנה מתכיות. הַחֵמָר (אספּאלט) שבככר הירדן על ים המלח הוא גם כן חמר אשר מלאכת הכשרתו והכנתו תוכל להעשיר עשר רב את העוסקים בה. ועל כלם עוד לא נדע ידיעה ברורה מפי הרב המובהק — הנסיון — את מיני התבואה והצמחים שארץ ישראל מסוגלת ביותר לגדולם. המושבות החיות על מזרע התבואות בלבד עודן מעטות עד היום. שתי המושבות שנוסדו על ידי הפועלים: האחת בקצה גבול הצפון (מתולה) והשני בקצה גבול הדרום (באר טוביה, קוסטיני) עודן צעירות לימים, והמושבה חידרה, שהיא היותר גדולה שבארץ ישראל בשטח אדמתה, פוריה וראויה לגדול בהמות, עודנה עתה בראשית התיסדותה, וראשי חברת הישוב להבארון הירש ו„נדיב ציון" מתעסקים בה להכשירה למושב בני האדם ולעשותה לסגולת המושבות בארץ הקדושה.

ולכל אלה הידיעות לא נגיע, אם לא נגדיל את הישוב ולא נרחיבהו, אם על ידי הפועלים שהם היום בארץ הקדושה, אם על ידי אלה שיבאו לאחר זמן. „חובבי ציון" מתיחסים לממשלת תוגרמה בישרת־לב

ואמון רוח, אבל אינם שופטים ושוטרים לבדוק אחרי העובד החרוץ איך בא לארץ הקדושה. בסעיפי החברה המאושרת מטעם ממשלתנו הרוממה נאמר: הרשות להועד לתת תמיכתו לעובדי האדמה ועושי המלאכה הנמצאים בארץ הקדושה, אך אסור לו לשלוח אנשים לארץ ישראל. כמובן אין ההגבלה הזאת מצמצמת פעולת חובבי ציון בשאר ממלכות אירופה. הדבר האחד שמחויבים כל חוב"צ לשמור ולעשות, הוא שלא לקנות קרקעות רק בהיתר גמור על פי נמוסי הארץ. אך כנודע אין חוב"צ עוסקים כלל בקנית קרקעות לשם מתישבים חדשים, ומה שיעשה „נדיב־ציון" על פי חפצו ואחריותו אין איש שימלא לבו אותו להורות לו הדרך ילך בה; בלי ספק יודע הוא את אשר לפניו. ואולם כל הפלפול הזה הוא הלכתא למשיחא; עוד לנו להמציא אחֻזת נחלה למאות פועלים, אשר בימי שנים רבות הרטיבו אדמת א"י בזעת אפם וידשנוה במוח עצמותיהם, ואחריהם — להפועלים השניים, אשר יעבדו באחוזות הראשונים. כי מנויה וגמורה היא עתה בסוד חובבי ציון והנדיבים הגדולים שבמערב אירופה, שלא לתמוך רק את אלה, שבעבודתם הוכיחו, כי בנים המה לארץ אבותיהם, וכבר הורגלו בדרכי החיים, מזג האויר ואופני העבודה.

על פי הדברים האלה תמיכת הישוב הנוכחי וגם התרחבותו בחשבון ודעת הוא „הישוב הדרוש לתכליתו"; שעליו ידובר בהסעיף הראשון של הפרוגרמה הבזילאית. כל המקטין מעלתו, או הדורש בו לגנאי במספרים שאין להם שָׁחַר, או כל העושה אותו לטפל ודרישות ועבודות אחרות לעיקר, הרי הוא מתנגד להפרוגרמה הבזילאית ועוקר אותה משרשה. כלל גדול הוא: „במקום שאין גדול אין חיים" (Ohne Wachsthum kein Leben), וכמו שאמרו חכמים: „ודלא מוסיף יסיף". והיה אם נעשה כעצת אחד הדרשנים בהקונגרים: „להפסיק את הישוב", והבאנו עליו כְּלָיָה, ובאין הישוב הנוכחי לא יקום ולא יהיה הישוב שלעתיד לבא. הן גם „בעלי המדינה" יודו, כי לעת קץ, אחרי אשר תאות לבם תִנָתֵן להם, לא יעזוב החייט את מחטו והרצען את מרצעו, החנוני את המדה והמשקל, ובחצי ימיו יהיה בין לילה לעובד אדמה, או גם עושה מלאכות הבית והשדה וחי חיי בן־כפר, ואם כן בבא היהודים „למדינתם" באלפיהם ורבבותיהם ולא ימצאו שם ארץ נושבת מאחיהם הכובשים דרך לפניהם, הלא יִבָּטְלוּ כל המעשים מאליהם.

ובכן הננו חוזרים ואומרים: „הציוני" המסיח דעתו מהישוב הנוכחי, או המקטין את מעלת „הישוב" וחזוקו,

אות הוא כי כל התלהבותו לציון אינה אלא אש זרה, תולדות החקוי להיות ככל הגוים בעלי „מדינה", אך לא הולדות החפץ לחזק לאם ישראל, לבנות בית נאמן, „בית מנוס להיהדות", להועיל ולהשכיל את עמנו בהשכלה לאמית באמת.

הכשרת בני דור נולד שבארץ ישראל כיצד?

גם העבודה הזאת היא ממקור ההנחה, כי רק אז יקום ויהיה ישוב ישראלי בארץ ישראל, אם הישוב הזה מתחתיו יגדל ומעפר אדמתו יצמח. שם, במקום גדולה של היהדות ובמקום התפתחותה ההיסטורית, שם תקום ותחיה, תפרח ותשגשג החברה הישראלית המתוקנת, תצמח ותגדל ברוח לאֻמה על פי נשמתה־תורתה, עדי תגדל ותצלח לחיים מדיניים. בני דור נולד בארץ ישראל המה נושאי התקוה הזאת, וגדולם והנוכם היא התעודה היותר טהורה וקדושה, חביבה ויקרה לכל הובבי ציון הנאמנים. ישנם „ציוניים" המרבים שיחה על דבר יסוד אוניברסיטה בירושלים או גימנזיה ביפו. נפלא הדבר שנמצאו גם חכמים וידועים באהבתם את עמם ובחבתם לציון שמדברים בדברים אלה בכובד ראש. עוד אנו מתקשים בלדתנו איזו מלה מלאכותית או איזה שם עברי למושג רגיל באופני הדבור המדעי, והנה אנחנו מנשאים נפשנו לקבוע קתדראות לשבעים ושבע חכמות. האם אין המדברים האלה מן המתמיהים? מלבד זה יסוד אוניברסיטה הוא כיסוד „מדינה" בפנים ידועות, ולא נוכל לצייר לנו האפשרות לזה, כל עוד שלא תהיה באמת ליהודי ארץ ישראל חנייה מדינית על אדמת הארץ הזאת. ומוזר הדבר, שהחכמים ההם אינם מדברים בהחנוך הראשון בבתי הספר לעם שבשדות ובתי תלמוד (ללמודי קדש ולמודי חול) בערי יהודה וביחוד ביפו. בבתי תלמוד כאלה נכבדה מאד, מלבד התורה והלשון העברית ולשון המלכות והמדינה, גם דעת הטבע, ביחוד טבע הצמחים וטבע בעלי החיים וראשית דעת חקי הנטיעה והזריעה וגדול בהמות להלכה ולמעשה. ולא לבד הקטנים, כי אם גם הגדולים זקוקים לחנוך בעתותי השביתה. האכר היהודי לא יהיה לעולם גס־השכל ובור כמשמעו, ועל כן נחוץ לדאוג גם למזון נפשם, וביחוד לעורר בהם חוש החברה ודעת דרכי תקון העולם באופן נאה ומתקבל, לסדר

להם סדרי קהלה ומשטרי־עֵדָה, שיהיו גם להדרכה והדרגה לחיים מדיניים לעתיד לבא. התפתחות חיי הצבור בתוך המושבות וחוזק ההתחברות בין מושב למושב, המה מהדברים המפנים דרך לקבוץ מדיני בזמן מן הזמנים, קבוץ מדיני הצומח מתחתיו ומתגדל ומתפתח מאליו.

בכל בית ספר אשר בכפרי ארץ ישראל ועריה וביחוד ב י פ ו, ששם יושבים על ספסל אחד ילדי יהודי אירופה, בני הספרדים והאשכנזים, התימנים והמערבים, יושבים ומשוחחים חד את אחד בעברית, בכל בית ספר כזה הננו רואים — אתחלתא דגאולה, קבוץ גָלֻיות וכנוס פזורינו בזעיר אנפין. לשונם — עברית, וגם שיחם והגיונם — רחשי לב העברי, והדור השני או השלישי אשר יקום אחריהם יהיה כלו זכאי וראוי לגאולה. כל זה יהיה אם „חובבי ציון" המדיניים או „הציונים" לא ירבו דברים, כי אם ישקדו על התעודה הגדולה הזאת במחשבה ומעשה ויביאו לה קרבנותיהם בגופם ומאדם. מכל בתי הספר בארה"ק הכי נכבד בית הספר ביפו, שנוסד במחשבה תחלה לחזק דעת „התחיה". כפי ידיעתנו, הוצאותיו מרובות על הכנסותיו, ומכיון שהוא זקוק לתמיכה מ כ ל מ ק ו ם, הנה מוכרחים גם מוריו ומנהליו לוַתֵּר על דעותיהם — למעט במדת למוד התורה והלשון העברית במדה שהם מרבים בלמוד שפת צרפת, למוד שהוא לנוי ואולי גם לתועלת, אך בכל אופן אינו מן ההכרחיות. יותר נכברים ויותר מוכרחים הם: התפתחות הרוחנית והגופנית של החניכים, לטעת בקרבם אהבת התורה והלאם וללמדם לשונות תוגרמית וערבית (הראשונה מפני שהיא לשון המלכות והשניה מפני שהיא לשון המדינה). אז־אז יגדלו בני דור נולד בארץ ויהיו לאזרחים ישרים ונאמנים להעם והשררות, ואולי גם יזכו מקצתם ויהיו לנושאי משרה במשרות המדינה, דבר אשר לא יִבָּצֵר מהיהודים נתיני תוגרמה. ליחידי התלמידים מבתי ספר אלה, אשר נכיר בהם רוב כשרון, דרוש לתת יכלת להשלים ידיעותיהם בעיר הבירה ואולי גם באירופה. ובהיותם מוכתרים בנימוסם בתור יודעי דת ודין יוכלו להיות ממקום הממשלה המרכזית לתועלת גדולה להישוב בהסכסוכים השונים, אשר בהכרח יצמחו מעת לעת בדיני הקרקעות ותרומות המסים. בהמשך העת יוכלו בנים משכילים כאלה למצוא להם מסלות לפַּמליא של מעלה, ולהוכיח לבעלי השררה, כי טובת הארץ ומושליה בסוריא ובפלשת דורשת, לתת יד להמתנחלים להרבות טוב המדינה בעבודה ומסחר, בחרושת המעשה ותשומת יד. נודע הדבר, כי בשנות המהומות הלאמיות בתוגרמה בקשה לה הממשלה המרכזית בקונסטנטינופול בעלי פקידות ורופאי הצבא בין היהודים, ביחוד היתה מהדרת למצוא מתורגמנים

מבין בני העם, אשר תדע כי אין להם כל סבה לבגד ומעל. הרשות התוגרמית יודעת, כי נתיניה היהודים נאמנים לה יותר מבעלי הפקדות היונים והארמים. על כן ראוי ונבון, כי חובבי ציון המערבים יבחרו בבני הקולוניסטים ובכלל בילידי ארץ ישראל בעלי כשרון להקנות להם השכלה שלמה, למען יהיו ראוים לעלות במעלות המשרה בהארץ שנולדו בה. גם בדבר הזה יהיו להם לעינים ראשי הקולוניזציה הקדומה עזרא ונחמיה, שהיו יוצאים ונכנסים בחצרות מלכי פרס וזכו להיות פַּחות בארץ ישראל.

העבודה הזאת היא באמת „ציונית" לכל הדעות. אך לפלא הוא, כי עד היום לא נשמע דבר מפי ראשי המטות למחנה הציונים בפנה זאת. „חובבי ציון" מוסיפים להתנדב לביה"ס ביפו, והציונים המדיניים שבמערב לא הצטרפו לזה אף בפ"א, ולא נשמע מהם דבר בכל ימי האספה הגדולה ועד היום ע"ד התכלית היקרה הזאת. המחזה המוזר הזה הוא, לפי דעתנו, כי לפַקֵח על החנוך שבאה"ק דרושה לראשונה ידיעה שלמה ממָהות הישוב וגלגולי מסבותיו, וגם דרוש לבא בדברים ובכתובים עם ראשי הישוב, ומשני הדברים האלה מתרחקים לעת עתה ראשי הציונים, מטעמים שלא זכינו להבין אותם אחרי כל הסברותיהם....

הכשרת הדור שבחוצה לארץ כיצד?

הפעולה הרוחנית הזאת נכנסת כלה בהטבת דרכי החנוך העברי: בדעת בנינו את התורה, הלשון העברית ודברי ימי עמנו; כי בהדריכנו את בנינו ובנותינו בדרכי תורת חיים ושכל טוב, נביא בלבם גם כל מדה נכונה מהמדות שהיו ישראל מצוינים בהם מימי דורות עולמים, והידיעות והחכמות שתהינה נקלטות בלבם ונקבעות במוחם לא תהינה צרות להדעות הלאֻמיות; באחת, כי בנינו אשר יקומו אחרינו יתפתחו בארח טבעי ויתרגלו להעביד כחות בינתם במדה אחת בההשכלה הישראלית — שהיא דעת התורה והתולדה הלאֻמית — ובההשכלה הכללית. השגת התכלית הזאת תהיה ברשיון הרוממות בכל מדינה ומדינה: ביסוד בתי ספר ובתי תלמוד, בבאר היטב לילדי ישראל טעמי מצות הזכרון ורמזיהן, ביסוד בתי אסף ספרים ובתי מקרא, בהפצת דעת תורתנו ותולדתנו. נכבדה מאד הפצת ספרים הנוגעים לידיעות אר"ץ

ישראל בכל הלשונות, קריאות פרשיות שונות מדברי ימי עמנו, הוצאת כתבי עת בעברית ובלשונות המתהלכות באירופה. ביחוד ספרי קריאה לילדים וספרי שעשועים לנערים דרושים לתכליתנו.

אלה הן שלשת הפעולות לסעיפיהן וענפיהן הנכנסות בגבול העבודה הציונית לפי השגת „חובבי ציון", היודעים כי הנפש לא תִמָּלֵא מ„נאומים נעימים וניבים נאָוים", שאין להם יסוד בענינים מַמָּשִׁים ומוחשים, ומתקות והבטחות להרי־זהב תלוים בשערה דקה מן הדקה. ה„ציוניות" תטיל לחוֹבה על נושאי דגלה, להתאזר בסבלנות, להזדיין באריכות אפים, להתעסק בעבודת „התעוררות הלבבות", אבל ברעת־נפש, כי הלבבות מתעוררים ביותר למראה מעשים טובים ומתוקנים ממשמע שיחות נאות; בדעת־נפש, כי טוב מלא הקומץ מעשים ממלוא חפנים דברים — מעלים הבל. אז, כאשר ההתעוררות תהיה נצמדת למחשבות טובות ומעשים טובים, רק אז יש תקוה, כי ההתעוררות תתמיד וגם תתחזק, תעמוד ותקום בפני הרוחות השונות, ואם גם לא תמָלא כל התקוה בזמן קרוב לא תשאיר אחריה מפח נפש ויֵאוש הלב...

ובכן הנני עתה לפרוט אחת לאחת התולדות היוצאות מדברי הקונטרס הזה:

א) חבת ציון היא הרעה, אשר יסוד הקבוץ הישראלי, המתוקן והמסודר על יסודות תורה ועבודה, בלב בטוח ובאין מכשולים ומפריעים, על פי בטחון הנפש והרכוש מטעם ממשלת הארץ[1]), הוא

[1]) מאמרי זה הוא כעין תשלום למאמרי „חבת ציון" בכנ"י ספר ראשון. אחרי כתבי הדברים האלה באה לידי מחברת ראשונה של הירחון „השלוח" ובראשו „לשאלות היום" מאמר א' מאת החכם „אחד העם". והנה בכל היותי מחולק בדעותי עם החכם הנ"ל, כן בדעות יסודיות וכן בדרכי הישוב ואופניו, הנה דבריו בהמאמר הזה, וביחוד דבריו בהגדרת חפץ בעלי הישוב מיושבי הדעת ושאיפותיהם נכוחים וישרים, וכל חובב ציון יוכל לחתום בשתי ידיו על דבריו בבאור עקרי „חבת ציון" הלאֻמית (שהיא היא המדינית בעצם הוראת המלה). ובדבר הסרת המכשולים והמפריעים העיר שם בצדק, כי: „בעלי „המדינה" רגילים לחשוב ולאמר, כי הם היו הראשונים, שהניחו ליסוד מוסד, כי הקולוניזציה המתגנבת אל הארץ בלאט, בלי סדרים ולמרות רצון הממשלה, אין לה ערך וצריך לחדול ממנה, ואינם יודעים איפוא, כי „האמת" הזאת נתגלתה לאחרים לפניהם, ועוד לפני הרבה שנים דרשה גם חבת ציון של היהדות לעשות הכל רק בפרהסיא, באורגניזציה טובה וברשיון ממשלת תוגרמה",

בעצמו הנהת אבן הפנה ליסוד „בית מנוס להיהדות" או מרכז ישראלי, ששם התפתח החברה הישראלית על פי עקרי השכלתה העצמיה, שהיא בלולה ביסודי תורתה, והקולטורה החדשה, אשר תתיַחֵד והתאחד והתכלל עם ההשכלה הלאֻמית. ומרכז כזה עתיד להיות לכח המושך וכח המאַחד והאוגד את כל פזורי ישראל ולתת להשאיפה הלאֻמית און ועצמה.

ב) ישוב כזה יוכל להוָסֵד רק בארץ ישראל, במקום גדולה של האומה ומרכזה ההיסטורי, כי רק שם יתלכדו ויתאחדו העבר והעתיד של האומה, רק שם יש תקוה ליצירת צבור ישראלי וחברות ישראליות מתוקנות ומשוכללות על פי רוח היהדות, אשר בכל שתספוג בקרבה את כל טוב ההשכלה האירופאית תשאר עומדת בתחום היהדות. חברה כזאת תהיה כחה יפה להשפיע השפעה טובה על תפוצות ישראל, מעין אותה ההשפעה לטובה של עולי בבל הראשונים על האחדות הלאֻמית של קהלות יעקב שנשארו אז בארצות הגולה.

ג) ומכיון שזאת היא מחשבתם תחלה של „החובבים", הנה ברור הדבר, כי חזוק הישוב ותקונו בארץ ישראל נכבד להם יותר מהתמעטות מספר היהודים בארצות האנטיסימיטים; ואף כי מודים הם גם בנחיצות הדבר השני לכלל ישראל, אבל מַתְנִים הם מראש, כי „הישוב בארץ הקדושה" אינו תשובה בהחלט על שאלת

עכ"ל. עלי רק להוסיף על הדברים האלה, כי כל עיקרה של „חבת ציון" למיום צמיחתה במאת השנים האחרונות היתה ציוניות מדינית, ולזה שמתי מדור בפני עצמו, במאמר מוכיח, כי תנועת הישוב לתכלית יסוד קבוץ מדיני החלה באמת עוד באחרית המאה הי"ח למספרם, וכל נושאיו עד רבי צבי קאַלישער ור' דוד גאָרדאַן ועד בכלל עם חובבי ציון הראשונים אמרו לכלכל דבריהם עם ממשלת תוגרמה. ורק בזה נבדלו מה„ציונים" שבזמן הזה, כי לא מצאו לנכון להם ללכת בדרכים שיש בהם חשש סכנה, ובזה הוכיחו כי המה „מדיניים" באמת; כי מה היא החכמה המדינית אם לא: דעת עת לכל חפץ וחשבון לכל מפעל. הנני להוסיף בזה, כי לפני שנים שמנה נזדמנתי עם השר היהודי הציר לממשלת אמיריקה הצפונית בחצר מלכות תוגרמה — סאַלאָמאָן הירש — ובשיחתי הראשונה עמו רק ביני לבינו שאלתיו לסבת גזרת הכניסה שנתחדשה אז בכל הקפה, ותוכן דבריו היה, כי עיקר הרעה הוא, שהמתנחלים מוכיחים, כי רוחם זרה לממשלת הארץ שבאו להשתקע שם, בזה שהם ואחיהם בירושלים נשארים נתיני ממלכות אחרות ואינם מקבלים עול המלכות אשר ישבו בארצה. הרשות העליונה התוגרמית תחשוב, כי די לצרותיה מהעמים והשבטים אשר יבקשו להם תואנות לסכסך אותה בהממשלות האדירות, ולא תאבה הוסיף לקבל בקרבה בני העם הבאים להשתקע בארצה מבלי לקבל חומרי המקום שבאו לשם. ולו אמרו להיות נתיני הממלכה לא היה כל מכשול ומפריע, וגם היתה חפצה לערוב את המתנחלים לטובה ולקבלם עפ"י תנאים טובים מאד.

הבלבלה של היום והזמן הקרוב. כי מעתה באנו לידי דעת־נפש, שאף לוּ לא נברא האנטיסימיטיזמים, וגם אם יתבטל היום או מחר, אין לזה כל ההיחסות ל„חבת ציון" ולנושאי הדעה הלאֻמית, שיש לה קיום ועמידה בפני עצמה, ואינה מתפרנסת בלל משנאת עולם לעם עולם.

ד) חובבי ציון חושבים, כי העם והארץ קודמים בזמן וקודמים במעלה ליצירת „המדינה", ובכלל אי אפשר לה ל„המדינה" שתִּבָּרֵא במאמר הדיפלומטיה, כי אם בהדרגה ובפעולה היסטורית, בבנין בית הלאֹם אבן על אבן, מהמסד עד הטפחות. ולעת עתה, עיקר ההשתדלות צריכה להיות מכוונה רק למקום אחד, להסיר מכשול ומפריע, ובכלל בהתיחסות לאדוני הארץ בישרת לב ואֵמון־רוח, ואין צריך לאמר שאין להשמיע לאזניהם דברים הפוגמים בכבודם...

ה) חובבי ציון שבמזרח ושבמערב חשבו תמיד וחושבים היום, כי לא טוב הדבר לעורר בלב רבים מדוכאי רוח ונגועים מפגעי הזמן תקוות, שדבר צאתן לפעלן מסופק מאד; על כן חלילה להם לשלוח אנשים להתישב בארץ הקדושה. חובבי ציון שבמזרח דרכם נכון לפניהם להשגיא פעלם על פי גבולות הרשיון הנתן להם מטעם הרוממות יר"ה, לאמר לתמוך בידי אלה שנתישבו בארץ הקדושה. והאיש היושב בארץ הקדושה ועובד אדמתה או עושה מלאכה הרי יש לו המשפט לבקש, כי יתמכו בידו כפי מדת היכולת. חובבי ציון המערבים מושיטים גם כן תמיכתם לסוג המתישבים האלה, אך הם אינם חושבים עצמם למחיבים לבדוק אחריהם איך נתישבו ובאיזה אופן באו, כי אם מכיון שהם יושבים בארץ, אם בתור עובד האדמה או גם בתור שכיר יום או עושה מלאכה, הרי הם נכנסים בכלל אלה, אשר חובבי ציון המערבים חושבים עצמם לחובה להם לחזק עמדתם בתור בעלי מלאכה או להעמידם על הקרקע. לחובבי ציון המערבים יש האפשרות גם ליסד אגראר־באַנק: להמציא דרכים להרחבת הישוב ולהגדילו בחקר תכונת הארץ, ביסוד בתי מלאכה, להשביח את הקרקעות, להרבות בנטיעות ובנין דרכים, ליסד בתי מסחר למכר תנובות ארץ ישראל, ועוד דברים כאלה; ולכל לראש אומרים חובבי ציון המערבים להנחיל נחלת שדה וכרם להפועלים הבדוקים והמנוסים בעבודת אדמת ארץ ישראל, וגם לאלה המתפרנסים עד עתה מהחלוקה, אם יחפצו ליחד לבם לעבודה בכל סוגיה ומיניה — עבודת האדמה, המלאכה וחרשת המעשה.

ו) ומכיון שתכלית „חבת ציון" היא הקבוץ הישראלי המתוקן והמסודר, הקבוץ העתיד להיות נושא היהדות ושומרה בטהרתה, אומרים

החובבים המערבים, כי התכלית הזאת תושג ביחוד ביסוד בתי תלמוד ובתי חנוך עם סדרי למודים — קדש וחול — באופן מתאים ומסכים להחפץ הזה, בכדי להעמיד בארץ ישראל דור היודע לאַחד את התורה והחיים, דור אשר ידע לכונן לו חברה מתוקנה וראויה לחיות גם חיי־המדינה לעת רצון ושעת הכשר.

ז) וכשם שתכלית החובבים היא להקים דור חכם בארץ אבות, כן שואפים הם להתכלית להקים דור אמוני עם יהודה בארצות מגוריהם: בהפצת דעת התורה וההשכלה הישראלית, בהוצאת ספרים טובים ודרושים לחפציהם, ביסוד בתי תלמוד ובתי ספר ברשיון הממשלות והשגחתן, ששם ילמדו בני הנעורים דעת התורה ותולדות האומה, דעת לשון העברית ויסודי היהדות במדה אחת עם הידיעות הכלליות.

ח) העסקנים בהציוניות צריכים לעשות מעשיהם בזהירות וזריזות, להִזָהֵר מלכת על דרך שיש בה חשש סכנה קרובה או רחוקה, להתרחק מכל דבר הגורם פרוד וקרע בין העוסקים בחבת ציון, לבלי העמד איש כל דבר על דעתו, ולבלי לפסול את כל אלה אשר דעתם נוטה מדעתו. ובהפעולות המוסכמות לכל הדעות יעבדו כלם שכם אחד ברוח האחדות והסבלנות.

לסיים במה שפתחנו נאמר:

כלל גדול הוא בכל פעולות התחיה (Restauration) שבתולדות החברה האנושית הוא, כי תחלת התחיה נעוצה בסוף הריסת המעמד הלאֻמי הקודם של החברה. האבן האחרונה של הבנין הנהרס צריכה להיות אבן פנת הבנין הקם על משואותיו. הריסת הלאֹם הישראלי באה ונהיתה לא באבדן ניר ממלכה לבית יהודה, גם לא בחרבן בית מועדו, כי אם באותה השעה אשר קיסרי רומא החדשה כשלש מאות שנה אחרי החרבן נתשו את שארית ישראל מעל אדמת ישראל. אחד החובבים המערבים אמר: „חבת ציון" היא בטול הגלות או פזור האומה אם גם ברוח (Aufhebung der Diaspora), ובכן גם ראשית התחיה צריכה להיות בהישוב, בשוב חלק ידוע מן העם אל ארצו לעבוד את האדמה ולשמרה. זאת היא תעודתה של חבת ציון וזאת תהלתה.

LIBRARY
SEP
6